

Nr 45

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan.**Motionerna**

I motionen 1972:30 av herrar Henmark (fp) och Taube (fp) hemställs att riksdagen beslutar att överlämna motionen till utredningen om skolans inre arbete (SIA) för beaktande.

I motionen 1972:134 av herr Strömberg m. fl. (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär sådan ändring av läroplanen för gymnasieskolans tekniska linjer att biologiundervisning med anknytning till miljövärd förekommer med lägst 10 undervisningstimmar per läsår i varje årskurs.

I motionen 1972:240 av fru Fränkel (fp) och fröken Hörnlén (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär

1. att en systematiserad studieplan för konsumentundervisningen på alla stadier i grundskolan samt i gymnasieskolan utarbetas,
2. att i anslutning härtill läroplanerna för lärarutbildningen kompletteras.

I motionen 1972:246 av herr Stålhammar m. fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar uppdraga åt Kungl. Maj:t att snarast låta göra en översyn av ämnet maskinskrivning i grundskolan.

I motionen 1972:499 av fru Hambraeus (c) och fru Anér (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att ta upp ekologi som samlande vetenskap för berörda ämnen på grundskolans högstadium i sina fortbildningskurser för lärare samt att erfarenheterna från dessa kurser beaktas vid den fortlöpande revisionen av läroplanen för grundskolans högstadium.

I motionen 1972:502 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en översyn av läroplan för grundskolan (Lgr 69) skall ske i syfte att nå en bättre balans mellan teoretisk och praktisk undervisning.

I motionen 1972:509 av fru Sundberg m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en revidering av läroplanen för grundskolan och gymnasiet, så att eleverna tillförsäkras en kontinuerlig undervisning i hemkunskap under hela skoltiden.

I motionen 1972:511 av herr Tobé m. fl. (fp, s, c, m, vpk) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att läroplanen för gymnasieskolans tekniska linje omarbetas, så att det ges möjlighet att meddela

undervisning i ekologi som bakgrund till den rent tekniska utbildningen.

I motionen 1972:512 av herr Turesson (m) hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utfärda anvisningar till elementär undervisning i familjerättskunskap i det obligatoriska skolväsendet.

I motionen 1972:690 av fru Lundblad m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att utredningen om skolans inre arbete (SIA) och/eller 1968 års utbildningsutredning måtte få tilläggsdirektiv att med förtur ta upp frågan om en förstärkning av de praktiska inslagen i ämnena på skolschemat och bedöma om större inslag av praktiskt yrkesarbete utöver den nuvarande praktiska yrkesorienteringen kan inpassas i läroplanerna för alla linjer i grundskola och gymnasieskola.

I motionen 1972:1106 av herr Hellström (s) och fru Hjelm-Wallén (s) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär initiativ i syfte att inrikta arbetet på läroplansöversyn mot ett ökat inslag av praktik i gymnasieskolan i enlighet med vad som i motionen anförts.

I motionen 1972:1135 av fru Nilsson i Kristianstad (c) och fröken Pehrsson (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller

1. att på grundval av de forskningsresultat, som redovisas i motionen, åtgärder vidtas för att stärka gymnastikämnets ställning på låg- och mellanstadiet,
2. att svensk forskning angående motorisk inlärning sätts i gång.

I motionen 1972:1137 av herr Nilsson i Tvärälund m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär försöksverksamhet med direkt yrkesinriktade studier på gymnasieskolans alla utbildningslinjer.

I motionen 1972:1147 av herr Olsson i Timrå m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen som sin mening uttalar att undervisningen på grundskolans högstadium och i gymnasiet om arbetsmarknaden och dess parter ägnas särskild uppmärksamhet i den fortsatta läroplansrevisionen,
2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att frågan om ekonomisk ersättning till medverkande som hämtas utanför skolan ses över med syfte att få fastare och mera enhetliga regler.

I motionen 1972:1154 av herrar Richardson (fp) och Stålhammar (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär

1. att länskolnämnderna bemyndigas att – efter framställning från skolstyrelse – medge sådana smärre justeringar av läroplanen för gymnasieskolans yrkeslinjer som anses nödvändiga för att målsättningen skall kunna förverkligas i tillfredsställande utsträckning,
2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om att skolöverstyrelsen ges i uppdrag att skyndsamt göra en översyn av läroplanerna för gymnasieskolans yrkeslinjer i den riktning som antytts i motionen.

I motionen 1972:1159 av herrar Strindberg (m) och Nordgren (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning

och förslag om införande av yrkeslinjer inom grundskolans årskurser 8 och 9 samt inom gymnasieskolan.

I motionen 1972:1167 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om sådan ändring av skollagen att möjlighet ges att då särskilda skäl därtill föreligger medge elev att utbyta skolgången under åttonde och nionde skolåret mot praktisk yrkesutbildning, dock med rätt för eleven att senare fullfölja grundskoleutbildningen.

Utskottet

Utbildningsutskottet anmälde under vårsessionen att det i ett senare sammanhang skulle behandla ett antal motioner som rör praktisk och teoretisk undervisning i grundskolan och gymnasieskolan, läroplansfrågor m. m. (UbU 1972:2, s. 8).

Grundskolan

År 1968 beslöts att grundskolans högstadium skulle vara i huvudsak sammanhållet men att studieprogrammet på högstadiet även framdeles skulle ge utrymme för val som knyter an till elevernas intressen. Varje elev skulle på högstadiet välja ett av tillvalsämnena tyska, franska, teknik, konst eller ekonomi. Vidare skulle eleverna under två veckotimmar i var och en av årskurserna 7–9 få ägna sig åt s. k. fritt valt arbete (jfr prop. 1968:129, SU 1968:179, rskr 1968:366).

Motionerna 1972:502 och 1972:690 tar upp problem som avser det nuvarande högstadiets innehåll och funktion. I den förstnämnda motionen understryks behovet av en bättre balans mellan teoretisk och praktisk undervisning på grundskolans högstadium. Det framhålls därvid att de individuella studiemöjligheterna på högstadiet bör kunna utökas med bibehållande av principen om den sammanhållna klassen. I den sistnämnda motionen krävs ett större inslag av praktiskt yrkesarbete på högstadiet än f. n. med motivering bl. a. att de förutsättningar för praktiska färdigheter som i större eller mindre grad ingår i varje elevs begåvningsprofil eljest knappast får någon möjlighet att utvecklas under denna period av skoltiden. Innebörden av yrkandena är i båda motionerna att riksdagen hos Kungl. Maj:t bör begära åtgärder i syfte att inrikta den fortlöpande översynen av grundskolans läroplan mot en bättre balans mellan teoretiska och praktiska inslag i undervisningen.

Utskottet vill erinra om att den nya läroplanen för grundskolan genomförs fullständigt först fr. o. m. innevarande läsår. Undervisningen i den nionde årskursen i grundskolan, i vilken förändringarna är mest genomgripande, har pågått endast några månader.

Utskottet vitsordar för sin del att vad som tagits upp i de förevarande motionerna berör viktiga frågor inom skolan. De har samband inte bara med den fortlöpande läroplansutvecklingen utan även med en rad andra

faktorer inom skolan som brukar sammanfattas under beteckningen skolans inre arbete liksom med frågan om kontakterna mellan skolan och samhället i övrigt.

På begäran av riksdagen tillsattes i maj 1970 en utredning rörande skolans inre arbete (SIA). Inom ramen för denna pågår en rad olika undersökningar som bör ge ett bättre underlag för ställningstaganden till frågor om arbetsmetodik och individualisering i grundskolan. Utskottet anser det viktigt att detta utredningsarbete bedrivs skyndsamt. Det är bl. a. angeläget att få de skiftande faktorer belysta som ligger bakom inte giltig elevfrånvaro.

Under senare år har i skilda sammanhang förts fram önskemål om ökad kontakt mellan skola och arbetsliv. Ökad sådan kontakt bör bl. a. kunna medverka till att skolans undervisning får en mer praktisk inriktning. Den utbyggnad som nu genomförs av studie- och yrkesorienteringen (SYO) har bl. a. till uppgift att stärka samverkan mellan skolan och arbetslivet.

Förutsättningarna för arbetstrivsel i skolan bestäms i hög grad av i vilken utsträckning de olika ämnena framstår som meningsfulla för eleverna och förmår dem till viljeanspanning. Väsentligt är att alla elever upplever sin skolutbildning som något stimulerande och positivt så att de senare i livet vill utnyttja de olika möjligheter till vidare studier som erbjuds. I statsutskottets utlåtande 1968:179 framhölls bl. a. att de praktiska momenten i undervisningen har sin givna plats i tillvalsämnena ekonomi, konst och teknik men ingalunda enbart i dessa. Enligt mål och riktlinjer för grundskolan (Lgr 69, s. 10) måste den yttre organisationen och det inre arbetet för skolan formas så, att det blir möjligt för varje enskild elev att under uppväxtåren med skolans hjälp tillvarata sina anlag och möjligheter och finna studievägar och arbetssätt, som främjar den personliga utvecklingen. Inom ramen för här återgiven huvudprincip i läroplanen bör skolöverstyrelsen då kursplanernas anvisningar och kommentarer ses över tillmäta de praktiska momenten i skolundervisningen ökad betydelse, varvid bör beaktas att elever med olika anlag skall kunna finna en för dem tillfredsställande studiemotivation. Inom överstyrelsen pågår en läroplansuppföljning för grundskolan (LUG). Här framlagda synpunkter beträffande ökade praktiska moment i skolarbetet bör särskilt beaktas i den fortlöpande läroplansöversynen. Arbetet med denna översyn bör bedrivas i samråd med SIA.

Utskottet föreslår att riksdagen i anledning av motionerna 1972:502 och 1972:690 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anfört om inriktningen av den fortlöpande översynen av grundskolans läroplan.

Skolstyrelse hade så länge 1962 års läroplan för grundskolan gällde möjlighet enligt 2 kap. 17 § skolstadgan att medge att en elev fick ersätta skolgång i årskurs 9 i grundskolan med skolgång i yrkesskolan om eleven hade en bestämd yrkesinriktning för vilken grundskolan inte kunde anses ge tillräcklig grundutbildning. Någon motsvarande möjlighet för skolsty-

relse att i dag medge en elev att till viss mindre del ersätta skolgång i årskurs 9 med skolgång i motsvarande mån inom den arbetstekniska och fackteoretiska undervisningen på någon av de yrkesinriktade gymnasieskollinjerna finns inte.

Genom initiativ från riksdagen skapades år 1968 möjligheter till särskild studiegång för elever i årskurs 9. I sitt utlåtande över propositionen 1968:129 anförde nämligen statsutskottet (SU 1968:179) bl. a. att i de undantagsfall då man inte lyckades erbjuda enstaka elev en undervisning som i rimlig grad var anpassad efter dennes intresse och anlag syntes det rimligen få ankomma på de lokala skolstyrelserna att göra sådana jämkningar i utbildningsgången under nionde skolåret som bedömdes vara nödvändiga för att vederbörande elevs skolgång skulle bli meningsfull.

Kungl. Maj:t har den 29 maj 1969 meddelat bestämmelser om jämkad studiegång i årskurs 9 samt den 2 juni 1972 kompletterande bestämmelser för densamma. Denna jämkning innebär att ämnet engelska om 3 veckotimmar får utbytas mot annat ämne m. m. som finns på högstadiets timplan, att högst 7 veckotimmars specialundervisning får anordnas samt att den praktiska yrkesorienteringen får utsträckas från 10 till 36 dagar.

Enligt skollagen (1962:319) 36 § andra stycket kan elev få avsluta skolgången med utgången av vårterminen det kalenderår när eleven fyller 15 år, om detta av särskilda skäl bedöms vara till elevens bästa.

I motionerna 1972:30, 1972:1159 och 1972:1167 föreslås olika åtgärder för elever som i årskurserna 8 och 9 upplever skolleda särskilt starkt.

Enligt sina direktiv skall SIA lägga fram förslag till olika åtgärder för sådana elever som berörs i de förevarande motionerna. En särskild anordning med jämkad studiegång finns i årskurs 9 under innevarande läsår. Av Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1972 beträffande jämkad studiegång framgår att skolöverstyrelsen efter läsåret 1972/73 kan inkomma med förslag till ändrade bestämmelser. Överstyrelsen förutsätts i detta ärende hålla kontakt med SIA. Med hänvisning till det anförda och till vad utskottet tidigare i anledning av motionerna 1972:502 och 1972:690 uttalat beträffande ökade praktiska inslag i grundskolan och inriktningen av den fortlöpande läroplansöversynen anser utskottet att yrkandena i de ifrågavarande motionerna 1972:30 och 1972:1167 samt motionen 1972:1159 i vad den avser grundskolan inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

En snar översyn av ställningen för ämnet maskinskrivning i grundskolan yrkas i motionen 1972:246. Resultaten av maskinskrivningsundervisningen sägs vara otillfredsställande på grund av att ämnet saknar egna elevtimmar på timplanen.

Grundläggande undervisning i maskinskrivning kan meddelas bl. a. inom fritt valt arbete. Enligt vad utskottet erfarit pågår efter medgivande av Kungl. Maj:t försöksverksamhet med undervisning i maskinskrivning i årskurs 6 inom grundskolan i Stockholm, varvid en veckotimme i ämnet

svenska har utbytt mot en veckotimme i ämnet maskinskrivning och klassen delats i två grupper under en veckotimme svenska och en veckotimme maskinskrivning. Med hänvisning till att viss försöksverksamhet med ämnet maskinskrivning f. n. bedrivs och till vad utskottet tidigare i anledning av motionerna 1972:502 och 1972:690 uttalat beträffande ökade praktiska inslag i grundskolan och inriktningen av den fortlöpande läroplansöversynen avstyrker utskottet bifall till motionen 1972:246.

I motionen 1972:1135 hemställs att åtgärder vidtas för att dels stärka ställningen för ämnet *g y m n a s t i k* på grundskolans låg- och mellanstadier, dels initiera svensk forskning angående motorisk inläring.

På förslag av skolöverstyrelsen beslöt statsmakterna år 1968 att ämnet gymnastik skulle förstärkas med en veckotimme i årskurs 9 av grundskolan (prop. 1968:129, SU 1968:179, rskr 1968:366). På låg- och mellanstadierna fanns inte utrymme för en motsvarande förstärkning. Beträffande forskningsprojekt av i motionen föreslagen typ erinras om att forskare efter vederbörlig framställning till forskningsråden (motsv.) kan erhålla ekonomiskt bidrag till forskningsverksamhet som är planerad. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionen 1972:1135.

I motionen 1972:512 önskas att anvisningar utfärdas till elementär undervisning i *f a m i l j e r ä t t s k u n s k a p* i grundskolan.

Frågor som rör familjen behandlas inom orienteringsämnena. Det behov av undervisning i familjerättskunskap som tas upp i motionen kan sålunda tillgodoses genom ett särskilt arbetsområde "Att vara två" i skolöverstyrelsens anvisningar till läroplanen. Läromedel och lärarfortbildning för ifrågakvarande undervisning är en uppgift för skolmyndigheterna. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1972:512.

För grundskolan och gymnasieskolan gemensamma frågor

E k o l o g i u n d e r v i s n i n g e n i skolan behandlas i motionerna 1972:134, 1972:499 och 1972:511.

År 1968 tillsatte skolöverstyrelsen en särskild utredning om skolans miljöfostran (SMIL). SMIL har sedermera utarbetat lärarhandledningar för skolans miljövårdsundervisning för samtliga skolstadier. Handledningarna upptar bl. a. för vissa linjer i gymnasieskolan förslag till översiktlig orientering i ekologi under sex s. k. timmar till förfogande och till fältarbete och laborationer under 2–4 s. k. koncentrationshalvdagar samt en plan för miljövårdsfrågornas behandling i de tekniska ämnena på fyraårig teknisk linje. På initiativ av SMIL har vidare fortbildningskurser i miljövårdsundervisning anordnats av skolöverstyrelsen under åren 1970, 1971 och 1972 för lärare på grundskolans högstadium och det gymnasiala stadiet.

I motionen 1972:499 tas upp frågor om ekologins ställning på grundskolans högstadium.

I Lgr 69 behandlas miljövårdsfrågor både i de allmänna anvisningarna och som huvudmoment i flera orienteringsämnen. Enligt de erfarenheter som SMIL:s utvecklingsarbete gett bör miljövården inte utgöra ett särskilt ämne i det svenska skolsystemet utan en integrerad del av de naturorienterande och samhällsorienterande ämnena. Med hänvisning härtill och till vad som i det föregående anförts beträffande fortbildning i miljövårdsundervisning avstyrker utskottet motionen 1972:499.

Motionerna 1972:134 och 1972:511 behandlar frågan om undervisning i biologi på de tekniska linjerna av gymnasieskolan, närmast de ekologiska avsnitten av biologiämnet. Motionärerna föreslår att läroplanen för dessa linjer omarbetas så att viss undervisning i ekologi kan bedrivas på linjerna. Behovet av en grundläggande utbildning i ekologi på de tekniska linjerna anses synnerligen stort med hänsyn till att de som fått utbildning på dessa linjer i sin yrkesverksamhet ofta kommer att möta miljövårdsproblem.

Utskottet erinrar om de olika åtgärder som SMIL vidtagit för att åstadkomma en förbättrad miljövårdsundervisning på de tekniska linjerna inom ramen för gällande läroplaner.

Ämnet biologi läses obligatoriskt på naturvetenskaplig linje under två årskurser. Ämnet är inte obligatoriskt på fyraårig teknisk linje. Enligt skolstadgan (1971:235) 8 kap. 6 § får elev i gymnasieskolan under vissa förutsättningar frivilligt delta i ämne som ej är obligatoriskt för honom (utökad studiekurs). Genom denna anordning har elever på teknisk linje möjlighet att frivilligt läsa den naturvetenskapliga linjens biologikurs. Närmare bestämmelser om utökad studiekurs meddelas enligt skolstadgan av skolöverstyrelsen.

Studiet av biologiämnet är f. n. upplagt så att man måste läsa båda årskurserna av ämnet för att kunna ta del av de ekologiska avsnitten. Uppgiften att läsa biologi som utökad studiekurs har därför blivit betungande för de elever på teknisk linje som är intresserade enbart av ämnets ekologidelar, i synnerhet som viss praktik i skolverkstad skall fullgöras i årskurs 2 vid sidan av den vanliga undervisningen.

En arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen har i uppdrag att se över nuvarande plan för studiet av ämnet biologi på naturvetenskaplig linje, varvid lärostoffet avses fördelas mellan årskurserna i block så att eleverna på teknisk linje har möjlighet att få en för dem avpassad, avslutad ekologiuundervisning om de följer undervisningen i biologi endast under en årskurs. Utskottet, som med hänsyn till sakens vikt anser att alla vägar bör prövas för att i lämplig årskurs åstadkomma en utbildning i ekologi för de elever på teknisk linje som önskar en sådan, erinrar om att 1960 års gymnasieutredning (SOU 1963:42, s. 421) beträffande utökad studiekurs framhållit att skolan bör vara relativt obunden av formella betraktelsesätt när man prövar möjligheten att låta elev frivilligt studera ämne. Utskottet förutsätter därför att den i motionerna aktualiserade frågan kan lösas inom ramen för den organisatoriska anordning som

utökad studiekurs utgör. Med hänvisning till detta uttalande och vad som i övrigt anförts anser utskottet att de förevarande motionerna 1972:134 och 1972:511 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt motionerna 1972:240 och 1972:509 har skolans undervisning i **k o n s u m e n t k u n s k a p** som mål att utveckla förmågan till ett kritiskt tänkande i konsumentfrågor och lära ekonomisk planering.

Frågan om riktlinjer för en utbyggd och förnyad konsumentpolitik har tidigare i år behandlats av riksdagen i anledning av förslag som Kungl. Maj:t redovisade i propositionen 1972:33 (NU 1972:40, rskr 1972:225). Med begreppet konsumentpolitik avses i propositionen de problem som sammanhänger med konsumenternas köp och användning av varor och tjänster. En insats från samhällets sida i syfte att tillvarata konsumenternas intressen som i propositionen nämnts som särskilt betydelsefull är utbildningen. Det framhålls i propositionen att det blir en framträdande uppgift för konsumentverket att medverka till förbättringar av utbildningen i konsumentkunskap och att det ligger väl i linje med den nuvarande utbildningspolitiken att åstadkomma en undervisning som bidrar till att eleverna blir självständigt tänkande och kritiskt värderande konsumenter. Såväl ungdomsutbildning som vuxenutbildning avses med detta uttalande.

Utbildningsutskottet har tidigare under höstsessionen behandlat frågan om universitetsutbildning i konsumentekonomi, m. m. (UbU 1972:44).

Enligt Lgr 69 skall i grundskolan undervisning i konsumentkunskap bedrivas inom ämnet hemkunskap men även inom ramen för andra ämnen, t. ex. hembygds kunskap, slöjd, samhällskunskap, ekonomi och teknik. I gymnasieskolan förekommer motsvarande undervisning obligatoriskt inom ämnet konsumentkunskap på konsumtionslinjen och ämnet konsument- och varukunskap på distributions- och kontorlinjen samt i viss mindre utsträckning inom ämnet samhällskunskap, som läses obligatoriskt på åtta linjer. Inom ramen för det obligatoriska tillvalet kan konsumentkunskap läsas frivilligt på vissa tvååriga linjer.

I de nämnda motionerna 1972:240 och 1972:509 föreslås en samordning och systematisering av konsumentundervisningen på olika stadier och inom olika ämnen. Det begärs bl. a. att en s. k. systematiserad plan utarbetas för konsumentundervisning i grundskolan och gymnasieskolan inom ramen för gällande läroplaner.

Utskottet har tidigare redovisat skolöverstyrelsens arbete med att åstadkomma en samordnad undervisning i skolan för miljövärden. Enligt utskottets mening är det naturligt att de olika skolämnena samverkar också kring undervisningen om konsumentfrågor. En samordnad plan för konsumentfrågornas behandling på olika stadier och i olika ämnen i förening med en utveckling och förnyelse av undervisningsmetodiken bör kunna fylla en viktig funktion när det gäller att åstadkomma en förbättrad konsumentundervisning i skolan. Det synes således utskottet angeläget att en särskild plan för skolans samlade konsumentundervisning

snarast utarbetas av skolöverstyrelsen och att i övrigt erforderliga åtgärder vidtas för att nå den med motionsyrkandena önskade förstärkta utbildningen i konsumentkunskap inom ramen för gällande läroplaner för grundskolan och gymnasieskolan. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1972:240 och 1972:509 sålunda anfört om en förbättrad undervisning i konsumentkunskap i skolan.

Beträffande det i motionen 1972:240 framförda yrkandet i fråga om lärarutbildning hänvisar utskottet till att lärarutbildningskommittén (LUK) inom kort kommer att framlägga förslag beträffande vissa lärarutbildningar och avstyrker med hänvisning härtill ifrågasvarande motionsyrkande.

Löntagarorganisationernas medverkan i grundskolans och gymnasieskolans information om den svenska arbetsmarknaden samt regleringen av den ekonomiska ersättningen för denna verksamhet tas upp i motionen 1972:1147.

Utskottet vill först erinra om det interpellationssvar som utbildningsministern lämnade våren 1970 angående skolans undervisning om parterna på arbetsmarknaden, i vilket han framhöll värdet av att skolan tillförs expertis och information från organ utanför skolan. Frågor som rör arbetsmarknaden påverkar stora grupper på ett så avgörande sätt i arbetslivet att utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande om betydelsen av sådana inslag i undervisningen.

Enligt gällande bestämmelser får en viss mindre del av antalet resurstimmar på grundskolans högstadium användas för insatser av annan karaktär än lärarledd undervisning. I gymnasieskolan finns anordningen med timme till förfogande för verksamhet som inte har karaktären av ämnesundervisning. Det är skolledningens sak att bedöma i vilken utsträckning det är möjligt att använda nämnda pedagogiska anordningar för att ta emot medverkande från löntagarorganisationer m. fl. organisationer i undervisningen. Ersättning för medverkan utgår när ett anställningsförhållande föreligger. Frågan om ersättningens storlek för expertis av detta slag avgörs av arbetsgivaren från fall till fall. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionen 1972:1147.

Gymnasieskolan

I motionerna 1972:690, 1972:1106 och 1972:1137 tas upp frågor som avser gymnasieskolans organisation och struktur. En förstärkning av de praktiska inslagen på samtliga linjer i denna skolform föreslås.

Genom beslut av statsmakterna 1964 (prop. 1964:171, SäU 1964:1, höstsessionen, rskr 1964:407) angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. inleddes en genomgripande omdaning av skolväsendet på stadiet ovanför grundskolan. Till fullföljande av reformarbetet fattade

statsmakterna beslut dels 1968 (prop. 1968:140, SU 1968:195, rskr 1968:404) om riktlinjer för det frivilliga skolväsendet, dels 1970 (prop. 1970:4, SU 1970:32, JoU 1970:4, rskr 1970:92 och 99) angående huvudmannaskapet för den nya skolform som sedan fick namnet gymnasieskolan. Därefter har Kungl. Maj:t i beslut den 14 maj 1970 och den 29 juni 1970 fastställt delar av läroplanen för gymnasieskolan. I fråga om förverkligandet av den nya skolformen anfördes i 1968 års beslut att det fulla förverkligandet av reformen måste ta lång tid.

Gymnasieskolan är till skillnad från grundskolan en frivillig skolform. Gymnasieskolan omfattar f. n. 22 linjer och spänner över ett mycket vitt fält. Av de tvååriga linjerna är 3 teoretiskt inriktade och 14 yrkesinriktade. Det finns vidare 5 tre- och fyraåriga teoretiskt inriktade linjer samt ett stort antal specialkurser. Inom ramen för gymnasieskolan och kommunal och statlig vuxenutbildning är det möjligt att kombinera teoretiskt och praktiskt inriktad utbildning. Således kan efter behov inom nuvarande utbildningssystem teoretiskt inriktad gymnasieskolutbildning kombineras med yrkesinriktad specialkurs och yrkesinriktad gymnasieskolutbildning med teoretiskt inriktade ämneskurser.

Elever i gymnasieskolan skall i växlande utsträckning fullgöra praktik i form av miljöpraktik eller inbyggd utbildning. Detta gäller elever på tvåårig teknisk linje, på fyraårig teknisk linje, på ett stort antal yrkesinriktade linjer samt vid vissa specialkurser. Gymnasieskolans behov av praktikplatser är mycket omfattande. Enligt uppgift föreligger f. n. svårigheter att anordna erforderligt antal tillfällen till praktik för elever på sådana linjer där praktik redan i dag är obligatorisk.

Stat och kommun ställer i dag betydande resurser till förfogande när det gäller utveckling av läroplaner och tillhandahållande av lärare, lokaler samt inredning och utrustning för den nuvarande gymnasieskolan. Om undervisning och praktiska moment under kortare perioder mer generellt skulle varvas inom gymnasieskolan såsom motionsledes föreslagits, skulle skolorganisationen komma att behöva utökas och därmed resursutgången att öka.

År 1968 tillsattes en särskild utredning avseende det eftergymnasiala utbildningssystemet (U 68). U 68 syftar till en förändring av den eftergymnasiala utbildningsorganisationen under senare delen av 1970-talet. Nyligen har tillsatts en särskild kommitté avseende gymnasieskolans kompetensvärde.

Enligt utskottets mening saknas tillräckligt underlag för övervägande av frågan om behovet av förändringar av gymnasieskolans organisation och struktur, innan mer omfattande erfarenheter av den nyligen introducerade skolformen hunnit utvinnas och beslut föreligger i anledning av U 68:s och den nya kompetenskommitténs förslag. Med hänvisning härtill och till vad som i övrigt anförts i ärendet avstyrker utskottet bifall till de ifrågasvarande yrkandena i motionerna 1972:690, 1972:1106 och 1972:1137.

I motionerna 1972:1154 och 1972:1159 tas upp frågor som avser

yrkesutbildningen i gymnasieskolan.

Enligt motionen 1972:1154 har tiden för yrkesutbildning minskats med mer än 40 procent i gymnasieskolan jämfört med förhållandena före den 1 juli 1971. Olika åtgärder föreslås för att öka tiden härför på de olika linjerna, bl. a. att det obligatoriska tillvalet om tre veckotimmar i varje årskurs kompletteras med alternativet Arbetsteknik och fackteori. Vidare föreslås beträffande de yrkesinriktade linjerna att kursplanen i bl. a. ämnet svenska ses över. I motionen 1972:1159, såvitt nu är i fråga, begärs en skyndsam utredning och förslag om inrättande av sådana yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan som innehåller enbart arbetsteknik och fackteori.

Mer omfattande erfarenheter av gymnasieskolans yrkesundervisning saknas f. n. Vidare har skolöverstyrelsen nyligen till berörda gymnasieskolor överlämnat provisoriska kursplaner i ämnet svenska på yrkesinriktade linjer, vilka bl. a. syftar till en samverkan mellan svenskämnet och de yrkesinriktade ämnena för att erhålla en ökad elevmotivation. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till ifrågasvarande yrkanden i motionen 1972:1154.

Inom gymnasieskolans ram finns vid sidan av de yrkesinriktade linjerna yrkesutbildningar innehållande enbart arbetsteknik och fackteori, nämligen vissa specialkurser. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet bifall till motionen 1972:1159 i denna del.

Hemställan

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen i anledning av motionerna 1972:502 och 1972:690, den senare i vad avser grundskolan, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om inriktningen av den fortlöpande översynen av grundskolans läroplan,
2. att riksdagen avslår motionen 1972:30,
3. att riksdagen avslår motionen 1972:1159 i vad avser grundskolan,
4. att riksdagen avslår motionen 1972:1167,
5. att riksdagen avslår motionen 1972:246,
6. att riksdagen avslår motionen 1972:1135,
7. att riksdagen avslår motionen 1972:512,
8. att riksdagen avslår motionen 1972:499,
9. att riksdagen avslår motionerna 1972:134 och 1972:511,
10. att riksdagen i anledning av motionen 1972:240 i vad avser skolans konsumentundervisning och motionen 1972:509 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om en förbättrad undervisning i konsumentkunskap i skolan,
11. att riksdagen avslår motionen 1972:240 i vad avser viss lärarutbildning,
12. att riksdagen avslår motionen 1972:1147,

13. att riksdagen avslår motionen 1972:690 i vad avser gymnasieskolan,
14. att riksdagen avslår motionen 1972:1106,
15. att riksdagen avslår motionen 1972:1137,
16. att riksdagen avslår motionen 1972:1154,
17. att riksdagen avslår motionen 1972:1159 i vad avser gymnasieskolan.

Stockholm den 16 november 1972

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Wiklund i Härmösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Jonsson i Alingsås (fp), Strindberg (m) och fru Nordlander (vpk).

Reservation

beträffande *yrkesutbildningen i gymnasieskolan* av herrar Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m), herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Strindberg (m) som anser

lets att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Mer omfattande" och slutar med "motionen 1972:1154" bort ha följande lydelse:

De förslag till försöksverksamhet som tas upp i motionen 1972:1154 syftar till en förstärkt yrkesutbildning och ett ökat hänsynstagande till elevernas intresseinriktning. Det övergripande målet för arbetet inom gymnasieskolan bör vara att ge varje elev en yrkes- och studieförberedelse, som i största möjliga grad är avpassad för individen. För många elever på de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan innebär den relativt höga andelen teoretiska ämnen och den relativt låga andelen yrkesämnen att skolgången upplevs som dels mindre meningsfull, dels otillräckligt yrkesförberedande. Speciellt har problem uppstått vid undervisningen i ämnet svenska, där elever på yrkesinriktad linje i klass om 16 ofta får bilda gemensam undervisningsgrupp om 30 med elever från andra, ofta teoretiskt inriktade linjer. Både undervisningsgruppens storlek och dess sammansättning har enligt föreliggande erfarenheter visat sig medföra undervisningsproblem och dåligt resultat av arbetet. Enligt utskottets mening bör därför Kungl. Maj:t kunna bemyndiga skolstyrelse att

försöksvis jämka antalet elevveckotimmar i svenska från 4 till 2 på sådan yrkesinriktad linje där ämnet endast finns i årskurs 1. Detta ger ökad undervisningstid i yrkesämnet med två veckotimmar och möjlighet att med samma lärarresurs i svenska minska undervisningsgruppen i ämnet från 30 till 16 elever. Bemyndigandet bör även innefatta möjlighet att komplettera det obligatoriska tillvalet om tre veckotimmar i varje årskurs med alternativet Arbetsteknik och fackteori. Den sammanlagda tiden för viss yrkesutbildning i gymnasieskolan kan härigenom efter beslut av skolstyrelse ökas med ungefär en åttondel om eleverna önskar det. Vad utskottet sålunda förordat bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. att riksdagen i anledning av motionen 1972:1154 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om yrkesutbildningen i gymnasieskolan.

Särskilda yttranden

1. beträffande *särskild studiegång för elever i årskurs 9* av herrar Richardson (fp) och Jonsson i Alingsås (fp):

Rätten till utbildning gäller såväl allmän grundutbildning som fortsatt yrkesinriktad utbildning och annan vidareutbildning. En viss del av utbildningen skall fullgöras under ungdomstiden. En gemensam nioårig grundskola bör vara det normala sättet att utnyttja rätten till ungdomsutbildning. Samtidigt är det emellertid svårt att bortse från att en del elever framför allt under nionde skolåret har ringa intresse för den undervisning som skolan erbjuder. Detta återspeglas bl. a. i den omfattande skolknivning och skolstörning som förekommer på sina håll.

Utgångspunkten för en lösning måste vara att samhället har ett oavvisligt ansvar för att varje elev erhåller en nioårig grundutbildning. Inom denna ram bör man emellertid genom en mer flexibel utformning av skolan kunna komma till rätta med en del av problemen. Bl. a. bör prövas att i vissa fall tillåta en senareläggning av nionde skolåret. Eleven bör sålunda efter ett eller ett par års yrkesverksamhet kunna fullgöra sitt sista skolår, som till sin uppläggning då kan ha ett större inslag av yrkesinriktade moment än årskurs 9 eller på annat sätt vara mer direkt avpassat till elevens speciella situation. En sådan lösning innebär en friare tolkning av skolpliktsbegreppet än som tillämpas för närvarande. En nödvändig förutsättning för en utveckling i denna riktning är att skolan åtar sig tillsynen över eleven så länge han inte fullgjort sin utbildning. Skolan måste således vara beredd att genom studierådgivning och andra studiestödjande insatser medverka till att eleven fullgör sin utbildning.

2. beträffande *yrkesinriktad utbildning i grundskolan och gymnasieskolan* av fru Sundberg (m) och herr Strindberg (m):

Vid riksdagsbehandlingen av proposition 1968:129 uttrycktes oro för

att ett inom grundskolan alltför teoretiskt högstadium skulle medföra problem för elever med huvudsakligen praktisk inriktning. Att denna oro var välmotiverad framgår såväl av elevreaktionen som av de negativa erfarenheter som lärare och föräldrar alltför ofta kan vittna om.

Enligt 36 § skollagen kan elev få avsluta skolgången med utgången av vårterminen det kalenderår, då eleven fyller 15 år, om detta av särskilda skäl bedöms vara till elevens bästa. Sådan avgång efter årskurs 8 beviljas ytterst restriktivt, vilket vi tycker är riktigt. Vi anser dock att skolvägrande elever i grundskolans årskurs 9 dessutom bör ges möjligheter att under skolans nära överinseende placeras i praktisk yrkesutbildning. En generösare inställning på detta område skulle säkerligen vara till stor hjälp för många ungdomar, och möjligheterna till kompletterande utbildning kan väl tillgodoses inom den alltmer utbyggda vuxenundervisningen.

Inom gymnasieskolan har genom den senaste gymnasiereformen yrkesutbildningen avsevärt beskurits. Erfarenheterna är redan nu negativa och vi vill understryka vikten av att utvecklingen följs med största uppmärksamhet. En överteoretisering av gymnasieskolans direkt yrkesförberedande linjer kan orsaka att undervisningen ej upplevs som meningsfull av elever, som efter 9 år i grundskolan är helt inriktade på utbildning i arbetsteknik i kombination med viss fackteori. Det bör därför övervägas om inte ökad valfrihet bör beredas dessa elever, när det gäller tillval av arbetsteknik och fackteori. Därmed skulle även i större utsträckning arbetsmarknadens behov kunna tillgodoses när det gäller yrkesutbildad arbetskraft.